

Dwerggorzen in Nederland, klein maar fijn

Een Dwerggors is onopvallend maar subtiel getekend, als een vrouwtje Rietgors maar dan wat kleiner en met een roodbruin 'gezicht', duidelijke oogring, lichte vleugelstreep en scherpe 'tsit'-roep.

Waarnemingen werden tot en met 2003 beoordeeld door de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA), daarna geregistreerd door Sovon (BSP), Trektellen.nl, Waarneming.nl en VogeltrekAtlas.nl (ringvangsten; Vogeltrekstation). Na het zo goed mogelijk uitfilteren van dubbele en vervolgwaaarnemingen bleven 653 gevallen over. Het gaat om 683 vogels, geregistreerd als ter plaatse (274 gevallen/292 ex.), trek-kend (229/239) en gevangen/vondsten (150/152).

Oostelijke herkomst

De Dwerggors, de kleinste Europese gors (formaal Sijs), broedt in een immens gebied van Noord-Noorwegen tot Oost-Siberië en overwintert van Nepal en Noord-Thailand tot Oost-China. In Europa broeden minstens 3 miljoen paren, het merendeel ervan in Rusland. De verspreiding breidde zich de afgelopen decennia wat naar het westen uit.

Toename in West-Europa

In Nederland zijn uit de 19e eeuw vier 'vondsten' bekend, waarvan de eerste dateert uit november 1842 in Leiden (nu in Naturalis). Na in totaal 9 meldingen tot en met 1961 volgde de eerste ringvangst in 1967 en de eerste veldwaarnemingen op 13 oktober 1978, opvallend genoeg zowel op Terschelling als in Castricum.

De soort werd de afgelopen decennia steeds vaker gemeld (figuur 1). Dit blijkt uit de jaargemiddelden in 1970-79 (2,5 vogels), 1980-89 (5,3), 1990-99 (8,4) en 2000-09 (16,5) en 2010-17 (42,0), met als topjaar 2016 (93 vogels; figuur 1). Hetzelfde beeld zien we in Groot-Brittannië tussen 1958-69 (gemiddeld 5 per jaar), 1970-79 (10), 1980-89 (24) en 1990-98 (31) (British Birds 93: 640). Ook in België werden Dwerggorzen minder zeldzaam: 1970-99 (0,9), 2000-09 (2,0), 2010-17 (4,9; www.belgianrbc.be).

De toename in West-Europa zal deels verband houden met de westwaartse uitbreiding van het broedgebied. Zo raakten grote delen van Finland vanaf de jaren tachtig bezet en telt de populatie hier inmiddels tenminste 10.000 paren. Maar ook toenomen determinatiekennis en sterk verbeterde documentatiemogelijkheden (fotografie, geluidsopname) spelen ongetwijfeld mee. Zo leidde het frequent opnemen van geluiden op trektelposten tot een stijging van het aandeel actieve trekkers binnen het totaal (figuur 1).

Ringvangsten

Dwerggorzen worden betrekkelijk vaak gevangen door ringers. Het aandeel vangsten binnen alle meldingen ligt tegenwoordig lager dan enkele decennia geleden: 14% in 2004-17 tegenover 37% in 1960-2003. Vanzelfsprekend hadden vangsten destijds een grotere kans aanvaard te worden door de CDNA dan veldwaarnemingen, aangezien bijvoorbeeld goede fotoapparatuur schaars goed was.

In de database van het Vogeltrekstation zitten 135 geringde vogels (1963-2017), waarvan er drie ooit zijn teruggemeld, alle uit Nederland (www.vogeltrekAtlas.nl). Hoewel het aandeel ringvangsten binnen het totaal gedaald is, neemt het absolute

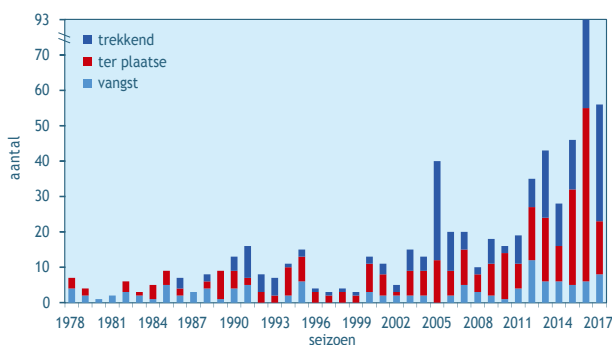
Sommige Dwerggorzen overwinteren bij ons. Januari 2017, Noordwijk.
Foto: Hans Overduin

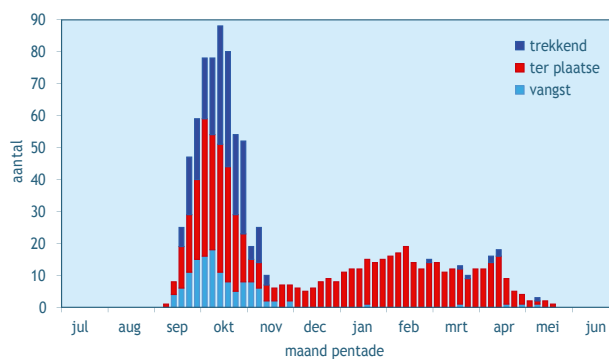
aantal wel toe: gemiddeld 1,8 per jaar in 1963-89, 2,0 in 1990-2011 en 7,0 in 2012-17. Wat te denken van Vogelringstation Castricum, waar van 8-20 oktober 2012 zes Dwerggorzen werden gevangen, net nadat VRS Vlieland er (al voor de derde keer) drie had van 23 september-1 oktober.

Vooraf najaarswaarnemingen

Dwerggorzen vertonen zich in het najaar vooral tussen 16 september en 10 november (figuur 2). Deze periode is goed voor

Figuur 1. Dwerggors. Aantal vogels in 1978-2017, met onderverdeling in vangsten en vogels ter plaatse dan wel actief trekkend (seizoen 1978 loopt van juli 1978-juni 1979, enzovoort).

Figuur 2. Dwerggors. Seizoenpatroon in 1842-2017. Totaal aantal per vijfdaagse periode, met onderverdeling in vangsten en vogels ter plaatse dan wel actief trekkend. Voor vogels die langere tijd aanwezig waren, is de gehele periode opgevuld.

Meestal worden ze
solitair aangetroffen.
2015, Kamperland.
Foto: Toy Janssen

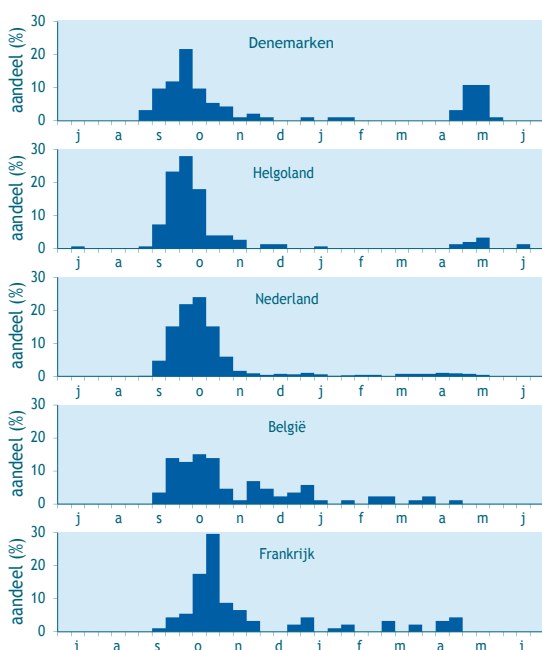
Op weg naar Nederland?
Dwerggors op Helgoland.
Foto: Harvey van Diek

82% van alle ontdekte vogels. De vroegste najaarsvogels werden gefotografeerd op 6-7 september 2016 (Maasvlakte ZH) en gevangen op 11 september 2014 (Schiermonnikoog). In de winter en het voorjaar is deze gors behoorlijk zeldzaam. De laatste goed gedocumenteerde waarneming was op 17 mei 1985 (Terschelling).

Elders in Europa

Het voorkomen in België lijkt op dat in Nederland, al is de najaarspiek minder uitgesproken (figuur 3). In Frankrijk ligt de nadruk nog sterker op oktober. Denemarken laat als enige land ook een duidelijke voorjaarspiek zien; ruim een kwart van de Deense vogels werd gezien tussen 21 april-22 mei.

Net als bij de Pallas' Boszanger (Sovon-Nieuws 2014-3) 'verschuift' de mediane datum, waarop 50% van de vogels gepasseerd is, in het najaar van noordoost naar zuidwest. De trek speelt zich relatief vroeg af op Helgoland (mediaan 3 oktober) en in Denemarken (5 oktober), iets later in Nederland (12 oktober) en België (10 oktober), en als laatste in Frankrijk (24 oktober). Het aandeel overwinterraars (lees: waarnemingen in december-februari) neemt toe van noordoost naar zuidwest.

Figuur 3. Dwerggors. Seizoenspatroon in Denemarken (1969-2015; n=92; netfugl.dk), Helgoland (1845-1997; n=150; oag-helgoland.de), Nederland (1842-2017; n=619), België (1966-2017; n=86; belgianrbc.be) en Frankrijk (1900-2005; n=91, Dubois et al. 2008). Aandeel exemplaren per tiendaagse periode; in de figuur is voor pleisterende vogels de datum van de eerste waarneming genomen.

Kustgebonden verspreiding

In Nederland zijn Dwerggorsen in alle provincies waargenomen, maar vooral in de kuststrook van de Waddeneilanden tot en met Walcheren (figuur 4). Noord-Holland en Friesland voeren de boventoon met 30% resp. 27% van alle vogels, gevolgd door Zuid-Holland (14%) en Zeeland (13%).

Dwerggorsen vertonen zich gewoonlijk solitair. Trio's zijn gezien in Katwijk ZH (maart-april 1990), in het Drents-Friese Wold (januari-februari 2017) en in een elzensingel langs het 'gorzenpaadje' op Terschelling (4 en 8 oktober 2015). Het dagrecord op een trektelpost staat eveneens op drie (Westenschouwen ZL, 16 oktober 2013). Er zijn 21 meldingen van twee vogels. Een opvallend duo werd op 27 september 2013 gevangen op VRS Castricum. Ze staan op een bijzondere foto samen met een Struikrietzanger. Het was een prachtige dag waarop de ringers ook een Sperwergrasmus, drie Bladkoningen en ruim 100 Roodborsten uit de netten haalden (Trekellen.nl).

Met dank aan alle waarnemers en de regionale contactpersonen (BSP) en admins (Waarneming.nl) voor het controleren van de gegevens.

> sovon.nl/dwerggors

● Arjan Boele & Erik van Winden

Figuur 4. Dwerggors. Verspreiding in 1842-2017 met onderverdeling in vangsten en vogels ter plaatse en trekkend.

Erratum

Op de achterflap van het vorige nummer van Sovon-Nieuws vermeldten we abusievelijk dat in Duitsland al door Slangenarenden wordt gebroed. Dat klopt niet. Gelukkig merkten diverse lezers deze fout op. Wel overzomeren Slangenarenden in Duitsland, en er zijn broedgevallen bekend uit het verleden. (Duitse atlas: Broedend in NW-Duitsland tot ws. 1878, in NO-Duitsland tot 1905, in Eifel tot 1917, etc. In 1969 nog een 'Brutversuch' in de Uckermark.)